

NEDERLANDS INSTITUUT VOOR OORLOGS DOCUMENTATIE

Joëlle Kole
Wouter ter Keurs
Jan-Willem Hordijk
Jan-Adriaan den Hertog

Het is een druilerige dinsdagmorgen. Aan de Amsterdamse Herengracht staat het pand van het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD). De rijkbewerkte gevel van het brede pand valt op tussen de wat sobere gevels aan weerszijden. In de hal ligt een marmeren vloer, die de ruimte een statige uitstraling geeft. Bij de eerste deur moet de bezoeker zich melden bij de receptie voor hij naar binnen kan. Bij de receptie schrijft de bezoeker zichzelf in en krijgt een sleutel voor een garderobekluisje; tassen en jassen zijn niet toegestaan om mee te nemen. Bij de receptie is ook een kleine ontvangstruimte die tevens dienst doet als expositieruimte. Momenteel hangt er een fotoserie van de fotograaf Remko Scheepens die geïnspireerd werd door de teksten 'schuldige landschappen' van de Nederlandse kunstenaar Armando. Deze fotoserie laat beelden zien van plaatsen waar in de Tweede Wereldoorlog mensen om het leven kwamen; een executieplaats in de duinen, een boslaan in Amersfoort welke dienst deed als schietbaan, de korenvelden bij het Auswitch van nu.

Jeroen Kemperman, medewerker van het NIOD geeft een rondleiding door het gebouw. Het publiek heeft enkel toegang tot de studiezaal, de rest van het pand is alleen toegankelijk voor medewerkers en de vier studenten journalistiek die een rondleiding krijgen. Vol enthousiasme vertelt Kemperman over het relatief jonge pand. Het is in opdracht van de steenrijke tabaksplanter Jac. Nienhuys gebouwd, die na terugkeer uit Indië zich in Amsterdam wilde vestigen. Vlak voor hij het huis in 1880 wilde betrekken, brandde het af. Daarop kocht hij het naastgelegen huis dat bij de brand verloren ging er bij, en liet van twee percelen één groot huis bouwen. Toch was Nienhuys niet op zijn plek in Amsterdam en verruilde het pand aan Herengracht 380-382 voor een huis in het Gooi. Vanaf 1921 is het pand in handen geweest van een Duitse bank en deed het in de oorlog dienst als uitbetalingsspunt voor de Duitse Marine. Na de oorlog hebben er onder andere studenten in gewoond tot het pand na grondige renovatie in 1997 in gebruik werd genomen door het NIOD. In het huidige pand is te zien hoe elke gebruiker zijn stempel op het pand gedrukt heeft.

Nienhuys heeft het pand laten ontwerpen door de architect Salm, maar liet ondanks zijn rijkdom wel besparen. Het immense trappenhuis lijkt geheel van hout, maar de pilaren en trapspijlen blijken gegoten van ijzer en daarna geschilderd. Ook is het geen eikenhout op de trapeuning, maar een goedkope houtsoort dat bewerkt is om het als een dure houtsoort te laten kijken. Grappig is ook dat de trap in tweeën splitst voor de symmetrie, maar het rechterdeel nergens op uit komt. Een afbeelding in glas en lood laat een rokende tabakspot zien; een erfenis van de eerste bewoner. Kemperman vertelt lachend over de wandbekleding. Jaren geleden zijn tegen de wanden gipsplaten bevestigd. Toen deze bij de restauratie er af gehaald werden bleek er een unieke wandbedekking van beschilderd textiel achter te zitten. "En toen waren er ineens allemaal mensen met kwastjes aan het prutsen. Het schijnt heel bijzonder te zijn". Op de eerste verdieping is in de huidige vergaderzaal een restant uit het Duitse tijdperk te zien, een enorme tegelkachel die haast het bijna 4 meter hoge plafond raakt. Een verdieping hoger laat Kemperman een bijzonder

kamertje zien. Het is de originele badkamer van Nienhuys in Moorse stijl. Wegens gebrek aan ruimte was deze badkamer in gebruik als opslagplaats voor kaartenbakken, maar vanwege het bijzondere aan de kamer zijn deze verhuisd. Nu is het slechts het rubberen badeendje

op de bodem van de badkuip die verraadt dat het inmiddels 100 jaar later is in dit tijdloze vertrek.

Dat het pand voor het NIOD bijna te klein is, is te zien aan het feit dat alle hoekjes benut worden. Overal staan archiefkasten en het is een vreemde gewaarwording om in zo'n prachtig oud en statig gebouw ineens een moderne kopieermachine te zien staan. De kaartenbakken uit de Moorse badkamer staan op een klein balkonnetje. Overal

NIOD

zijn kantoren, waar gemiddeld zo'n drie of vier mensen werken. Op de muur van het kantoor van Kemperman prijkt een grote landkaart van Nederlands-Indië, Java en Madura. Nederlands-Indië is zijn specialisatiegebied. Zijn bureau is overladen met papieren: recente prints en vergeelde, handgeschreven vellen liggen door elkaar.

Via de ontvangstruimte gaat het naar de kelders, die bij de verbouwing van woonhuis naar bank zijn gebouwd. De dikke kluisdeur wordt enkel nog gebruikt als er een cameraloos voorbij komt. Het verwijderen kost te veel moeite en journalisten vinden de oude deur prachtig beeldmateriaal. Een nieuwe deur leidt naar de kelders waar het eigenlijke archief is. Daar zien we lange rijen kasten, vol dozen met documenten uit de Tweede wereldoorlog, maar ook uit de perioden daar om heen. Het overgrote deel komt echter uit de periode 1940 tot 1945. In totaal bevat het NIOD maar liefst drie kilometer aan archief.

Dit alles is verspreid over twee kelders.

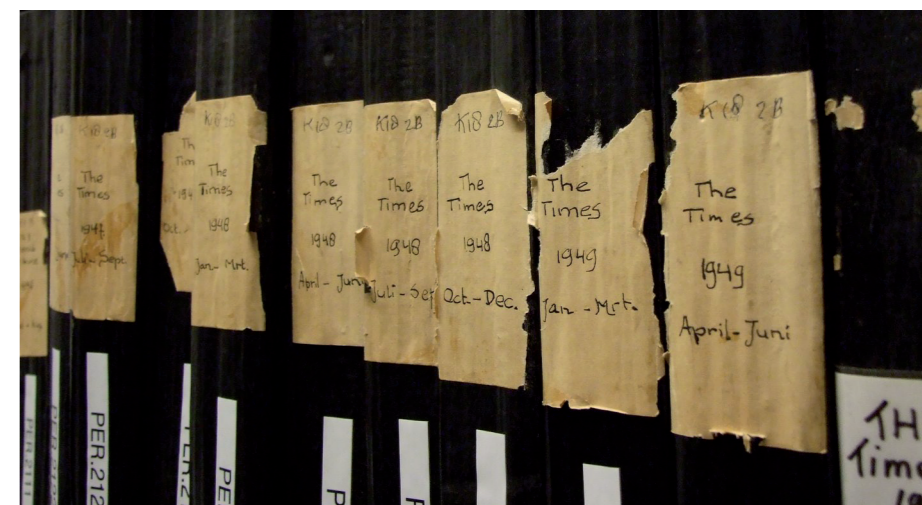
Kemperman wijst op de nietjes die de kartonnen ordners bij elkaar houden. 'Vroeger wisten ze niet beter'. Nietjes en paperclips zijn in deze tijd uit den boze, nu blijkt dat de oude papieren worden aangetast door het metaal dat op den duur gaat roesten. Alle documenten zijn inmiddels verpakt in zuurvrij papier om verdere aantasting te voorkomen. Met een klimaatbeheersingssysteem wordt de temperatuur optimaal gehouden voor kwetsbare documenten. Op sommige dozen staan waarschuwingen dat ze alleen geopend mogen worden indien het strikt noodzakelijk is. Veel documenten zijn door de Duitsers vernietigd rond Dinsdag in 1944 en de meidagen van 1945. De gegevens uit kamp Vught zijn daar een uitzondering op, deze zijn bewaard gebleven. Kemperman trekt een doos uit de kast en vertelt over de unieke stukken. De doos bevat de persoonsgegevens van de gevangenen in Kamp Vught. Kemperman wijst op een toevoeging op de kaart. A.S.O., staat er in typemachineletters. Niet ieder-

een in de concentratiekampen was Jood, homofiel of politiek gevangene. De kleine crimineel, kruimeldief of oplichter heeft ook kans in het kamp terecht te komen. Ze zijn te herkennen aan het opschrift "ASO" op de persoonsgegevens. Voor veel mensen die komen uitzoeken waarom hun voorouders in een concentratiekamp zaten, is het natuurlijk een enorme teleurstelling als blijkt dat hun voorouders geen verzetshelden blijken te zijn maar met het stempel ASO in een kamp terecht gekomen zijn. Hoewel er dan nog altijd kans is dat zo'n persoon wel wat in het verzet gedaan heeft, vertelt Kemperman, maar dat was dan niet bekend bij de Duitse instanties. Kamp Vught had een relatief goede medische voorziening blijkt uit de vele medische gegevens die bewaard zijn gebleven. Gebitskaarten, röntgenfoto's en doktersbriefjes verschijnen uit een van de vele dozen. Vaak zijn dit soort gegevens over kampgevangenen de enige die te achterhalen zijn; gedetailleerde verslagen van verhoren zijn grotendeels vernietigd.

In de kelder is ook een vitrine

waarin enkele bijzondere stukken uit de collectie van het NIOD liggen. Zo is het door Seys Inquart gesigeneerde exemplaar van Hitlers boek 'Mijn Kamp' in de vitrine terecht gekomen. Daarnaast liggen het schoolrapport en NSBstamkaart van Anton Mussert. Leuk detail: Mussert was een goede leerling, maar voor Hoog Duitse Taal en Literatuur staat er een vier op zijn cijferlijst. Het grootste deel van de collectie bestaat echter uit persoonsgegevens, dagboeken en brieven. Van de officiële papieren is veel verloren gegaan. Verslagen van verhoren zijn er nauwelijks. Die documenten zijn voor het grootste deel vernietigd, toen de geallieerden in aantocht waren om te voorkomen dat ze ooit tegen de bezetter gebruikt konden worden.

Terug bij de grote kluisdeur opent Kemperman een andere deur. Daar blijkt een gangenstelsel te beginnen. Ook hier worden alle hoekjes gebruikt. Een grote kast blijkt de documentatie van het veertiendelige boekwerk 'Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog' te zijn. De schrijver van dit enorme naslagwerk is Lou de Jong, een beroemd historicus en voormalig directeur van het NIOD. In het boek ontbreekt elke bronvermelding. Daardoor kreeg hij veel kritiek op zijn boeken. Hij omschreef boeken die steeds onderbroken worden door voetnoten als 'wanneer de telefoon gaat onder het vrijen' vertelt Kemperman. Om mensen toch te laten zien dat *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog* prima onderbouwd is, staat er in het NIOD een kast met 35 laatjes vol A6-documenten

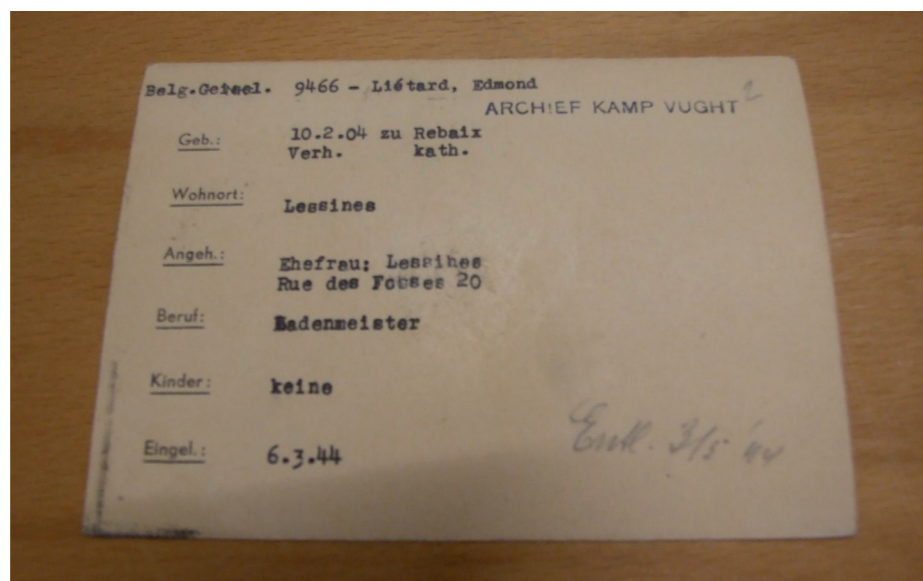

waarop de Jongs' originele aantekeningen staan. Erg indrukwekkend om te bedenken dat zo'n kast eigenlijk één boekwerk is.

De volgende kamer aan de gang blijkt de opslagruimte te zijn voor honderden videobanden met beeldmateriaal van aangekochte documentaires of opgenomen van de televisie. Ook is een groot gedeelte op DVD gezet. DVD's gaan echter sneller kapot, dus worden de originele filmbanden ook bewaard. Relatief gezien is de filmafdeling van het NIOD erg klein. Dit is vanwege het feit dat er geen beschikbaarheid is om die oude, grote filmblikken in op te slaan. Verder zijn oude filmrollen brandgevaarlijk en kan het zomaar gebeuren dat zo'n filmrol spontaan vlam vat. Het NIOD houdt het bij papieren gegevens. Voor beelden moet men naar Hilversum of andere archieven. Wel is er de mogelijkheid om de het aanwezige filmmateriaal kosteloos te bekijken. Op deze manier kan een de journalist of documentairemaker zoeken naar het juiste beeldmateriaal om vervolgens de originelen bij een ander archief vandaan te halen.

Vanuit de ruimte voor beeldmateriaal gaat het naar het krantenarchief, waar complete jaargangen van vele kranten bewaard worden, zorgvuldig verpakt in speciale mappen. De meeste daarvan stammen uit de periode 1940 tot 1945 en kort daarna. De laatste tijd krijgt men echter steeds meer aandacht voor het dagelijks leven van vóór die tijd. Tot voor kort had men weinig interesse voor gebeurtenissen buiten de Tweede Wereldoorlog om. De laatste tijd gaat men echter steeds meer belangstelling krijgen voor de Eerste Wereldoorlog en de periode van het Interbellum, de periode tussen de twee wereldoorlogen in. Toen heeft Nederland namelijk ook het een en ander aan belangrijke ontwikkelingen doorgemaakt, wat onder andere weer geleid heeft tot de Tweede Wereldoorlog. Tegenover de kranten staan enorme boekenkasten. Die zitten vol met vooral Duitse boeken uit de oorlog, bijvoorbeeld over de Duitse Justitie, maar ook zijn er recentere publicaties te vinden.

Kemperman gaat vanuit het krantenarchief een trap op naar boven. Deze blijkt uit te komen in het koetshuis waar de hui-

dige bibliotheek in gevestigd is. In het gangetje van de trap staan boekenkasten vol Japanse boeken. Die zijn ooit geschonken door een Japanse uitgever. Omdat bijna niemand Japans kent, wordt er zelden naar deze boeken omgekeken. Het is een rommeltje in de kast en de boeken staan stof te happen. “Misschien dat er een keer per jaar iemand om komt vragen, maar zelfs dat is al vaak”, vertelt Kemperman terwijl hij een

NIOD

uit elkaar valt uit de kast pakt. Niet alle boeken zijn overigens in deze erbarmelijke staat, een groot deel is vrij nieuw of in plastic verpakt. Tegenover de boekenkast staat een groot bord met daarop een schematische weergave van wanneer mensen echt Joods zijn. Als iemand Joodse en Arische voorouders heeft, is het nog lastig te bepalen of diegene tot het Joodse ras behoort of niet. Of dit bord werkelijk uit de oorlog komt kan Kemperman niet vertellen, maar zulke borden werden wel gebruikt. Ook staat er een hele oude transistorradio, welke oogt als een uit de jaren '40. Helaas doet het NIOD er niets mee, dus waarschijnlijk zal de transistor naar een museum gaan. Tot dan doet de radio zo nu en dan dienst als decorstuk en staat hij de rest van de tijd in het gangetje samen met de Japanse boeken stof te verzamelen.

In het koetshuis is ook een gedeelte dat voor journalisten erg interessant kan zijn. Achterin staan kasten vol dozen met krantenknipsels, gesorteerd op onderwerp. Mensen mogen hier niet zelf in snuffelen,

maar kunnen dit opvragen bij de daarvoor bestemde balie. De krantenknipsels zijn handig om op te zoeken wat er geschreven is over bepaalde personen of gebeurtenissen. Ook liggen hier honderden meters aan film waarom documenten staan. In het koetshuis is ook de bibliotheek gevestigd met boeken waarin de bezoeker mag lezen en gegevens uit kan halen. Het NIOD is bezig met het digitaliseren van het archief, maar dat kost tijd en geld. Op dit moment is zo'n vijftig procent gedigitaliseerd. Het NIOD wil wel met de tijd mee gaan, maar het is op dit moment beter om te wachten op de juiste technologie. Ook duurt het sowieso tot 2027 voor alle informatie voor iedereen beschikbaar word en weer gepubliceerd mag worden. De grens van 2027 is gekozen omdat men verwacht dat dan alle betrokkenen overleden zullen zijn. Tot die tijd is de privacy van de vele mensen wiens naam

BIJNA GEEN DEUREN BLIJVEN GESLOTEN

in de archieven voorkomen belangrijker dan de mogelijkheid om te publiceren. Overigens geldt die grens van 2027 niet voor alle documenten en sowieso is in overleg met het NIOD een hoop te publiceren.

De bibliotheek staat in verbinding met de studiezaal, die het NIOD op haar website omschrijft als 'het kloppende hart'. Hier staan ook weer hele rijen

boeken. Allemaal naslagwerken over de Tweede Wereldoorlog. Kemperman haalt van achter de balie een doosje tevoorschijn. Hierin blijken microfiches te zitten. Met een leesapparaat kunnen de gegevens op de microfilm worden afgelezen. Kemperman heeft de doos met de namen van alle gevangenen van een kamp gepakt. Zo kan onderzocht worden in welk kamp iemand al dan niet gezeten heeft. Dat is in elk geval al een begin van de zoektocht naar iemands verleden. Er zijn niet veel deuren die gesloten blijven tijdens de rondleiding van Kemperman. Achter een van die gesloten deuren worden nieuwe aanwinsten enige tijd in quarantaine gehouden. Dat is nodig ook, want soms kunnen de documenten gaan schimmelen of blijken vol zilversjes te zitten. Wat zijn zilversjes? Reeds in de oorlog werd er door de regering in Londen al een

oproep gedaan om dagboeken en ander materiaal over het leven tijdens de oorlog te bewaren en na de oorlog beschikbaar te stellen aan de overheid. Anne Frank heeft hier bijvoorbeeld ook melding van gemaakt in haar dagboek. Tijdens de bevrijding van Nederland zijn veel documenten vernietigd voor de Duitsers. Toch bleken er nog heel wat archieven in Duitsland te zijn. In de chaos

van nieuw Duitsland (wat is nieuw Duitsland?) werd geprobeerd de archieven mee te nemen. Medewerkers van het NIOD gingen dan met een grote vrachtwagen richting Duitsland en kregen zonder al te veel moeite de hele papierhandel mee. De eerste keer zelfs in een open vrachtwagen, waarbij er iemand boven op de papieren lag om te voorkomen dat alles zou wegwaaien. Bij de grens met Nederland was een controlepost. Eigenlijk was het verboden om zulke dingen in te voeren. Onder het mom 'oud papier' kwamen de archieven toch in Nederland terecht. Ook nu krijgt het NIOD nog veel nieuwe documenten. Veel mensen die nog dagboeken en dergelijke op zolder hebben liggen hebben liever dat deze naar het NIOD gaan dan dat de kinderen die er geen belangstelling voor hebben ze weg gooien. Zo komen er steeds weer nieuwe, interessante dingen binnen. “Het archief is eigenlijk nooit af” vertelt Kemperman. Juist nu zijn er steeds meer mensen die hun persoonlijke spullen aan het NIOD schenken, nadat ze jaren op zolder hebben gelegen. De grote lijnen van de oorlog kennen we, die staat in alle geschiedenisboekjes. Juist deze persoonlijke dingen geven ons nieuwe inzichten en brengt ons in staat een completer beeld neer te zetten.

Met de komst van de digitalisering zal het doorzoeken van het archief makkelijker worden, maar zelf zit Kemperman het liefst tussen de oude stukken. “Het is heel spannend om in de oude archieven te snuffelen. Je voelt het papier, je ruikt het, je hebt het in je handen. Als je een openbaar stuk op internet kunt lezen, is het een stuk minder

leuk. Daarom vind ik het nog elke dag leuk hier, ook als ik een dag niets heb gevonden.” Kemperman geniet ook van de dienstverlening bij zijn baan. Zijn ogen beginnen te glimmen als hij vertelt over een succesvolle zoektocht. Toch helpt hij niet iedereen. “Rond 4 en 5 mei bellen de journalisten om een kant en klaar pakketje informatie. Altijd maar haast en alles moet direct. Daar doen we niet aan, als je wat wil weten kom je zelf maar zoeken”.

Tekst Jan-Adriaan der Hertog
en Joëlle Kole
Foto's Joëlle Kole
Vormgeving Wouter ter Keurs

Bijlage

INTERVIEW

MET JEROEN

KEMPERMAN

Het Nederlands Instituut voor Oorlogsdocumentatie (NIOD) is een organisatie die archieven over de Tweede Wereldoorlog, de Nederlands-Indische oorlog en de Sebrenica-oorlog verzamelt en bewaart. “Hartstikke spannend”, vindt Jeroen Kemperman (41), medewerker van het NIOD en schrijver van meerdere boeken over de Tweede Wereldoorlog.

Het gebouw van het NIOD bevindt zich aan een van de oude grachten in Amsterdam en doet, met uitzondering van de wachtkamer, oud aan. Het huis stamt uit de 19de eeuw. Veel versieringen uit de tijd van de welvarende koopman die het liet bouwen sieren zowel de gevel aan de buitenkant als de plafonds en

pleuningen blijken niet van hout te zijn, maar van geveerd en gevormd ijzer. In het weinige hout dat wel is gebruikt voor sommige leuningen, zijn kerwen gesneden zodat het op oud eiken lijkt. “In de Tweede Wereldoorlog was dit een uitbetaalpunt voor de Duitse marine. Ook is dit ge-

zorgen de aanschaf van boeken, maar ook het beheer en onderhoud van het archief.” Dat beheer en onderhoud broodnodig is, laat hij ons zien wanneer we het archief binnengaan. De dikke kluisdeur in de kelder, uit de bank-periode van het gebouw, doet geen dienst meer: Hij bewaakt niet, maar versiert juist de ingang naar het archief. De echte deur naar het archief zit wel dicht en is alleen toegankelijk voor medewerkers. “Cameraploegen die hier een documentaire opnemen, vinden het altijd leuk als we deze kluisdeur dicht- en dan weer opendoen”, vertelt Kemperman cynisch.

Het archief bestaat uit twee verdiepingen met kasten en beslaat maar liefst drie kilometer. Het zijn vooral persoonlijke documenten uit de Tweede Wereldoorlog, zoals documentaties van kamp-gevangenen, dagboeken, brieven, etc. “Veel van de documenten uit de kampen zijn vernietigd door de Duitsers toen het einde van de oorlog naderde. Het zijn dus veelal ‘onschuldige’ documenten die hier liggen. Bijvoorbeeld gegevens van gebitskeuring bij gevangen.” Ook liggen er documenten uit de Nederlands-Indische oorlog en de Sebrenica-oorlog. Van de laatste oorlog had de overheid het NIOD opdracht gegeven die te onderzoeken.

“Dat was nog een heel lastig onderzoek.” Er ligt politieke druk op; iedereen kijkt mee. Rechters kunnen ook druk

trapeuningen binnenshuis. Jeroen Kemperman ontvangt ons in de kale, witte wachtkamer van het NIOD. Hij doet een glazen deur met moderne beschilderingen open en we stappen een andere eeuw binnen. Hij vertelt: “Een van de weinige dingen die nog origineel uit de 19de eeuw komen, zie je daar aan de muur.” Hij wijst naar de muur waar met bloemen beschilderd behang te zien is. “Het ziet er wel duur uit, maar eigenlijk”, hij tikt met zijn hand op de versierde trapeuning, die verrassend blik klinkt, “is het gewoon goedkoop spul.” De versieringen van de tra-

bouw een tijdje een bank geweest en daarna zelfs een studentenhuis. In de jaren ‘90 trok het NIOD erin.” De kantoren zijn (gelukkig) wel modern; er staan computers en bureaustoelen. In het kantoor van Kemperman zelf prijkt een grote landkaart van Nederlands-Indië aan de muur. Hij heeft geschiedenis gestudeerd en Nederlands-Indië is zijn specialiteit. Ook weet hij veel over de Aziatische bijdrage aan de Tweede Wereldoorlog. “We hebben drie afdelingen: Onderzoek, Bedrijfsvoering en Informatie & Documentatie (Infodoc), waar ik werk. We ver-

uitoefenen. Als er in de rechtszaak naar gevraagd wordt, ben je als onderzoeker juridisch verplicht om je bronnen te onthullen, ook al heb je dat aan de bron beloofd niet te zullen doen. Er spelen dus ook ethische kwesties mee. “Soms kwamen we dingen tegen waarvan we dachten: ‘moeten we dit nu wel of niet verwerken?’ Dan moet je afwegingen maken tussen emotionele zaken en de wetenschap. Dat is heel lastig.”

NIOD

Veel van het originele archief is door de geallieerde soldaten vlak na de oorlog aan het Rode Kruis gegeven. Het grootste deel daarvan wordt nog steeds bewaard door het Rode Kruis. Ook het Nationaal Archief heeft documenten over de oorlog. Het NIOD krijgt de meeste archieven van particulieren. “Het zou handiger zijn als alle documenten op één plek werden verzameld, maar iedereen wil alles hebben dus dat gaat niet.”

‘SOMS RAAK IK GEËMOTIONEERD, SOMS BEN IK CYNISCH.’

In de ruimte van het archief liggen ook een paar speciale dingen. Deze liggen op een tafeltje met een glasplaat eroverheen. Zo zien we de NSB-lidmaatschapkaart van Anton Mussert, de leider van de NSB. Daarnaast ligt een schoolrapport van dezelfde Mussert en

een lief briefje aan zijn moeder uit zijn jeugd. De enige onvoldoende op zijn rapport staat voor Duitse Taal en Literatuur: een vier. Het dagboek van Anne Frank hoort er ook te liggen, maar die is uitgeleend aan het Anne Frankhuis.

In het archief zijn meer persoonlijke dingen te vinden dan bijvoorbeeld de Slag om Arnhem. Hoe de oorlog in grote lijnen is verlopen, “weten we nu wel.” Het NIOD besteedt vooral aandacht aan documenten zoals dagboeken, persoonsbewijzen, brieven, gegevens van kampgevangenen etc. “Het interessante hiervan is dat persoonlijke verhalen zo van elkaar verschillen. Elke keer vind je weer wat anders.” Een interview op tv met een veteraan of een overlevende van de oorlog, is bijna niet meer betrouwbaar, vindt Kemperman. Zo gaat het verhaal dat er ‘witte, Zwitserse broden uit de lucht kwamen vallen’. Men weet nu dat dat niet waar is. Het meel voor het witte brood werd met schepen aangevoerd, en niet met vliegtuigen. Van dat meel

werd inderdaad Zwitsers brood gebakken waar de mensen aan konden komen. Later werden er wel voedselpakketjes uit vliegtuigen gedropt door de geallieerden, maar daar zat geen brood bij. “Na zo’n lange tijd worden zakken volledig door elkaar gegooid.

Dat is ook logisch, want het geheugen werkt gewoon niet zo goed na 65 jaar.”

Het video-gedeelte van het archief is maar zeer klein. Het betreft dan documentaires op tv die zijn opgenomen op video. Er staan ongeveer honderd van deze video’s in een apart kamertje. Origineel filmmateriaal doet het NIOD niet aan. Er is geen beschikbaarheid om die grote, oude filmblikken op te slaan, mede doordat oude filmrollen vaak erg brandgevaarlijk zijn.

Hoe toegankelijk is het archief voor het publiek eigenlijk? “Bij het openbaar maken van archieven is privacy een erg belangrijk aspect. Doden hebben echter geen privacyrecht meer. Daarom hebben we een vaste regel, die inhoudt dat – als er niet bekend is of de personen nog leven – de archieven tot 2027 niet openbaar gemaakt worden.” Waarom pas in 2027? “We gaan er van uit dat de hele generatie die de Tweede Wereldoorlog heeft meegemaakt, dan is overleden. Vanaf 2027 zullen alle archieven dus openbaar zijn.” “Het is nog een heel ouderwets archief. Je moet echt met de hand zoeken. Je kunt niet een trefwoord in de computer intikken, zodat er een lijst met nummers en namen uit komt rollen.” Slechts vijfentwintig procent van het archief is gedigitaliseerd. Af en toe wordt er een lading dagboeken weggebracht voor digitalisering, maar dat gebeurt niet vaak. De foto’s zijn wel allemaal gedigitaliseerd, maar men is nog steeds bezig met het toekennen van trefwoorden aan die foto’s en dat moet wel handmatig ge-

beuren. “De toekomst is digitaal. Maar dat hangt heel erg af van de ontwikkeling van de technologie. Eigenlijk wachten we al lange tijd op een nieuw systeem dat het snel, makkelijk en goed kan digitaliseren.” Er wordt veel tijd wordt besteed aan de verbetering van het archief. Als er een scan verkeerd gemaakt blijkt te zijn, moet er geprobeerd worden om dat recht te trekken en opnieuw te laten digitaliseren. “Zo moet je telkens het onderhoud van het archief bijhouden. Je bent nooit klaar, eigenlijk.”

Maar dat vind Kemperman helemaal niet erg. “Het is hartstikke spannend om stiekem door de oude archieven te snuffelen. Je voelt het papier, je ruikt het, je hebt het in je handen. Als je een openbaar stuk op internet kunt lezen, is het een stuk minder leuk. Daarom vind ik het nog elke dag leuk hier, ook als ik een dag niets heb gevonden.” NIOD-medewerkers maken ook mooie dingen mee. “Ik werk hier nu twaalf jaar, maar soms raakt het me echt nog, als ik een persoonlijk verhaal aanhoor. Aan de andere kant word je er ook wel cynisch van. Dan maak je per ongeluk een foute grap.” Kemperman wordt wel eens gebeld met de vraag of hij iemands (groot)ouders nog kan opsporen in de archieven. “Meestal is dat helemaal niet mogelijk; vaak kunnen mensen niet genoeg informatie geven om terug te vinden in de archieven.” Maar weinig informatie kan soms voldoende zijn, weet hij. “Een paar jaar terug werd ik gebeld door een Indiër die de begraafplaats van zijn grootouders wilde weten. Maar het enige wat hij wist, was de regio waar het gebeurd was. Zelfs de na-

men van zijn grootouders had hij niet. Zo’n geval noemen we meestal kansloos. Toch ging ik op zoek. Ik begon in alle onmogelijke archieven te speuren waar je normaal niet verwacht iets te vinden. Na veel zoekwerk stuitte ik op een dagboek waarin precies stond beschreven wat er was gebeurd, met wie en waar. Ik stuurde een e-mail terug naar de man die mij had gebeld. Tien minuten later hingen we allebei bijna huilend aan de telefoon, zo aangeslagen waren we beiden. Je verleent dus ook een stuk service als je hier werkt. Dat geeft een goed gevoel.”

Tekst Jan-Willem Hordijk
Foto's Joëlle Kole
Vormgeving Wouter ter Keurs